

Αλλαγή, μίμηση και απόρριψη

Γιώργος Γιατρομανωλάκης

Παρά την πτώση του ΠαΣοΚ, ένα ιδεατό «ΠΑΣΟΚ» εξακολουθεί και μας ερεθίζει. Οραματιζόμαστε πάλι αλλαγές, ανατροπές, αποκατάσταση μιας παλιάς, πλην νοητής, ευτυχίας. Ξαναζούμε έναν πολιτικό/κοινωνικό αλυτρωτισμό

Είτε το θέλουμε είτε όχι, είτε μας αρέσει είτε όχι, το ΠαΣοΚ που ξεκίνησε ως μεγαλειώδες Κίνημα για να καταλήξει ως δευτέρας τάξεως κυβερνητικός εταίρος, συνδέεται δραματικά εδώ και σαράντα χρόνια με την πολιτική και κοινωνική ζωή του τόπου. Η ιστορία το πιστώνει με θετικές αλλαγές, αλλά – φευ – του χρεώνει επίσης θανάσιμα, μοιραία λάθη. Το ΠαΣοΚ συνιστά ένα άλλο παράδειγμα ακραίας πολιτικής αυτοαναίρεσης και αντίφασης. Εχοντας ως ιδρυτή και αρχηγό έναν χαρισματικό πολιτικό, τον Ανδρέα (omen/nomen), ύστερα από τις πρώτες αναγνωριστικές και εκκαθαριστικές κινήσεις, το ΠαΣοΚ αποβαίνει κυρίαρχη πολιτική δύναμη με βασικό αίτημα (αντανάκλαση των λαϊκών απαιτήσεων) τη διαβόητη «Αλλαγή». Ενα απόλυτο Κίνημα (τουλάχιστον σε λεκτικό επίπεδο) χρειάζεται απόλυτα συνθήματα. Σε αυτόν τον τομέα το ΠαΣοΚ υπήρξε εφευρετικό: «Αλλαγή εδώ και τώρα», «Το ΠΑΣΟΚ στην κυβέρνηση, ο Λαός στην εξουσία», «Η Ελλάδα ανήκει στους Έλληνες» κ.τ.λ. Την ίδια στιγμή συνθήματα όπως «ΕΟΚ και ΝΑΤΟ το ίδιο συνδικάτο» απωθήθηκαν σιωπηλά καθώς άνοιξε ο δρόμος της εξουσίας.

Το παρόν σημείωμα (ενός μη πολιτικού αναλυτή, σιδήγησε κι αν σημαίνει τούτο) έχει ως κύριο στόχο να δείξει πώς ένα συνεχές αίτημα για ουσιαστικές, ριζικές, ορθολογικές αλλαγές στη διακυβέρνηση της χώρας (Παιδεία, οικονομία, Υγεία, κοινωνική ισότητα, αξιοκρατία κ.τ.λ.) παραμένει, χρόνια τώρα, μετέωρο επειδή τόσο εμείς, οι απαιτητικοί ψηφοφόροι, όσο και οι πολλά υποσχόμενοι πολιτικοί βασιζόμαστε περισσότερο σε ευσεβείς πόθους και λιγότερο σε προγράμματα. Προτιμούμε τα λόγια από τον ορθό λόγο. Ετσι καθώς οι συνεχείς «αλλαγές» ακολουθούν τις αυταπάτες μας, στην ουσία τίποτε δεν αλλάζει. Υπό αυτή την έννοια, το ΠαΣοΚ ως (υποτίθεται) «κίνημα ελπίδας» είναι όντως εδώ. Ακόμη και τώρα, μέσα στην Κρίση, εξακολουθούμε να σχεδιάζουμε το μέλλον με βάση τους ευσεβείς πόθους μας. Ως λαός εμφορούμαστε από ένα είδος εσωτερικού, πολιτικού αλυτρωτισμού που περνά από γενιά σε γενιά. Η Κρίση επανέφερε στην επιφάνεια αυτά τα «αλυτρωτικά» οράματα και ο συνεπόμενος μεσοανισμός, που επί δεκαετίες διασάλπιζε το ΠαΣοΚ, ακούγεται πάλι και πάλι. Στην ουσία όμως αυτός ο μεσοανισμός αποτελεί την πιο ακραία έκφραση του λαϊκισμού. Είτε από τα δεξιά προέρχεται, είτε από τα αριστερά.

Είναι γνωστό ότι το ΠαΣοΚ στηρίχθηκε στην Αριστερά της εποχής του και, τελικά, απορρόφησε πολλές «αριστερές συνειδήσεις», όπως έχει λεχθεί. Αρχικά μάλιστα θέλησε να εμφανισθεί ως ένα νέο απελευθερωτικό κίνημα «έναντα» σε κάποιον εσωτερικό κατακτητή – μια ανάλογη γλώσσα ακούγεται και σήμερα από τα μεγάφωνα του ΣΥΡΙΖΑ. Ετσι, κάποια στιγμή, η γνωστή μπροσούρα του Δ. Γληνού «Τι είναι και τι θέλει το ΕΑΜ» (1942) μεταγράφεται ως «Τι είναι και τι θέλει το ΠΑΣΟΚ». Το ΠαΣοΚ επιτρέπει τεχνηέντως να προσομοιάζει με το παλιό ΕΑΜ αλλά σε μια «λάιτ» εκδοχή. Οι καιροί έχουν αλλάξει, οι «σύντροφοι» δεν φέρουν γενειάδες, ούτε σταυρωτά φουσέκλια στο στήθος. Στη φωτογραφία της πρώτης κυβέρνησης του ΠαΣοΚ οι υπουργοί και ο Ανδρέας είναι γραβατωμένοι (σε αντίθεση με το «επαναστατικό» ζιβάγκο), άλλοι με μουστάκια και (οι περισσότεροι) με φαβορίτες. Αυτή η ενδυματολογική μεταμόρφωση/συμμόρφωση δεν είναι τόσο σημαντική μπροστά στις επόμενες μεταμορφώσεις και αυτοαναίρεσεις του Κινήματος.

Αυτή η συνεχής εσωτερική αλλαγή του ΠαΣοΚ, που οφείλεται στην έλλειψη ουσιαστικών κανόνων και πολιτικών αρχών, δεν θα απογοητεύσει μόνο τους ακραιφνείς – θα οδηγήσει τον τόπο σε τραγικά αδιέξοδα, καθώς τα «οράματα» θα αποδειχθούν εφιάλτες. Η «τεχνοκρατική» μεταμόρφωση του Σημίτη θα χαθεί, με τη σειρά της, μέσα στα δικά της λάθη. Η σκυτάλη θα έρθει πάλι σε χέρια οικογενειακά για να προκύψει μια νεωτεριστική (!) μεταμόρφωση του κινήματος «του Γιώργου» και των αλλοπρόσαλλων «αηπουρών». Αλλά τώρα με συνέπειες ιδιαίτερες τραγικές. Το σημερινό ΠαΣοΚ (όσο έχει μείνει) δεν δείχνει απλώς το θλιβερό τέλος των οραμάτων της αλλαγής – δείχνει, για άλλη μια φορά, τις συνεχώς διαψευσμένες ελπίδες μας. Το ΠαΣοΚ «μμήθηκε» αρχικά το ΕΑΜ και κατόπιν άρχισε (ιδιαίτερα μετά τον θάνατο του Ανδρέα) να μιμείται τον εαυτό του. Σήμερα μιμείται τον εαυτό του και συνάμα αρνείται τον εαυτό του. Πρόκειται για μια oppositio in imitando (όπως λέμε στη φιλολογία), όπου ένας νεότερος συγγραφέας ομολογεί πως μιμείται κάποιον παλαιότερο ενώ την ίδια στιγμή δείχνει να αντιτίθεται σε ό,τι μμήθηκε! Αυτό το φαινόμενο της μίμησης και ενταυτώ της απόρριψης του προτύπου εμφανίζεται και στη νοητή ιδεολογική και ιδεοληπτική συνέχεια του ΠαΣοΚ, δηλαδή στον ΣΥΡΙΖΑ. Επαναλαμβάνουμε περασμένα τοπιάτα, αλλά δεν έχουμε καμία σχέση με αυτούς που τα πρωτοδιατύπωσαν.

Πού λοιπόν το λάθος του ΠαΣοΚ, της ΝΔ και, οσονούπω, του ΣΥΡΙΖΑ; Μια απάντηση που αφορά αμέσως εμάς τους ίδιους (καθώς δεν μπορούμε πια να επικαλούμαστε αθωότητα και άγνοια) είναι ότι δεν τολμήσαμε να εγκαταλείψουμε τον μειωτικό ρόλο του κομματικού οπαδού και να αναχθούμε στο επίπεδο του σκεπτόμενου πολίτη. Ακόμη και σήμερα τα κόμματα εξακολουθούν να μας δημιουργούν αυταπάτες με νέα «οράματα» και νέες «αλλαγές». Κι εμείς ακόμη και τώρα (φάνηκε στις προηγούμενες εκλογές, και θα ολοκληρωθεί, κατά τα φαινόμενα, στις επόμενες) ψηφίζουμε εν θερμώ, και υπερασπιζόμαστε κουρελιασμένα και, κυρίως, ζημιόγωνα «οράματα». Την ίδια στιγμή εμείς οι ίδιοι θα εξακολουθούμε να λιθοβολούμε αυτούς που λατρέψαμε, επειδή δεν μας έδωσαν όσα ψευδώς μας υποσχέθηκαν. Odi et amo. Σχαινόμαστε (δήθεν) το πελατειακό κράτος, αλλά το αγαπούμε και θέλουμε να συνεχιστεί.

Ποια τα κέρδη και ποιες οι ζημιές μέσα σε αυτή τη σαραντάχρονη πορεία του ΠαΣοΚ; Ποια τα κέρδη και οι δικές μας ζημιές; Ας τα βρει ο καθένας μόνος του, γύρω του, μέσα του. Ενα ωστόσο είναι βέβαιο: το ΠαΣοΚ (με τα λάθη του και τις παραλείψεις του) έδειξε με τον πιο τραγικό τρόπο πως οι χαρούμενες «αλλαγές» δεν γίνονται με απλές μετακινήσεις ψηφοφόρων από τη μια πλευρά του εκλογικού χάρτη στην άλλη. Το χειρότερο: παρά την πτώση του ΠαΣοΚ, ένα ιδεατό «ΠΑΣΟΚ» εξακολουθεί και μας ερεθίζει. Θέλουμε να ξαναζήσουμε μαζί του την ίδια αποτυχημένη ρομαντική ιστορία που ζήσαμε με κάποιο άλλο πρόσωπο. Οραματιζόμαστε πάλι αλλαγές, ανατροπές, αποκατάσταση μιας παλιάς, πλην νοητής, ευτυχίας. Ξαναζούμε έναν πολιτικό/κοινωνικό αλυτρωτισμό, θαμνωμένοι από τις πολλές μεταμορφώσεις μας και της αυτής πολιτικής ιδεολογίας: τα θέλουμε όλα εδώ και τώρα. Γιατί; Διότι, κατά κάποιον τρόπο, μας τα οφείλει η Ιστορία...

Ο κ. Γιώργος Γιατρομανωλάκης είναι καθηγητής Κλασικής Φιλολογίας και συγγραφέας.

